

УТИЦАЈ КОРОНА ВИРУСА НА РАД СА ИСТРАЖИВАЧИМА У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ КРАЉЕВО

Анстракт: Глобална пандемија променила је свакодневни живот човечанства. На промене нису остале имуне ни установе културе, самим тим и архиви. Новонастала ситуација, поготово у време врхунца пандемије, условила је промене у раду архива. Донете су мере и прописани поступци у циљу спречавања заражавања и ширења заразе, које су важиле како за запослене, тако и за све кориснике услуга. Дошло је до одступања у испуњавању Планава и програма рада, измењен је начин комуницирања са корисницима, а било је ипериода када је био обустављен рад са истраживачима. Поставља се питање у којој мери је придржавање прописаних мера и привремено онемогућавање истраживања архивске грађе у архивима утицало на остваривање права грађана на доступност архивске грађе и у којој мери су њихова права у једном периоду суспендована. Упоређивањем података пре, за време и након врхунца пандемије може се доћи до неких закључака.

Кључне речи: корона вирус, ковид-19, пандемија, прописане мере заштите, архив, истраживачи, доступност архивске грађе

ЗАРАЗНА БОЛЕСТ COVID-19 ИЗАЗВАНА ВИРУСОМ SARS-COV-2

Први забележен случај корона вируса у Србији почетком марта 2020. године и увођење ванредног стања означили су почетак нове ере која је у циљу сузбијања пандемије подразумевала доношење низа мера, али и другачији начин рада свих архива и осталих установа која се баве заштитом културне баштине. За све грађане наступио је период који нису очекивали, период епидемије глобалних размера, до скоро присутан углавном у делима филмских уметника. Многи су сматрали да је време таквих пандемија прошлост, али... Вирус је за кратко време, на овај или онај начин, постао део свакодневице и ушао је у сваки сегмент живота, мењајући дотадашњи ток кретања човечанства.

Установе културе, међу њима и архиви, морали су своје функционисање да прилагоде актуелној ситуацији, руковођени првенствено мерама које су доношене, а све у циљу сузбијања ширења заразе и заштите здравља како запослених, тако и корисника услуга архива.

Након увођења ванредног стања уследило је ступање на снагу низа препорука, наредби, одлука, уредби и других аката. Хронологија доношења неких аката у

¹ виши архивист, aleksandar.bereznov@gmail.com

вези са заштитом од пандемије донети од стране највиших државних органа, органа локалне самоуправе Града Краљева, Државног архива Србије (ДАС) и Историјског архива Краљево (ИАКВ) који су имали утицај на рад са истраживачима изгледа овако:

2020. година

27. фебруар – ДАС - Препоруке за мере превентивне заштите од вируса, број 05 бр. 269. Ова препорука је допуњена 11. марта 2020. године.

10. март – Влада РС - Одлука о проглашењу болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2 заразном болешћу.²

15. март – Одлука о увођењу ванредног стања³. Министар здравља доноси Наредбу о забрани окупљања у РС на јавним местима у затвореном простору.⁴

16. март – Влада и Председник РС - Уредба о мерама за време ванредног стања⁵, Уредба о организовању рада послодаваца за време ванредног стања.⁶ Влада РС доноси нове мере у борби против вируса COVID-19: затварање свих шалтера осим неопходних, самоизолација од најмање 14 дана. Градски штаб за ванредне ситуације на територији Града Краљева доноси „План заштите и спасавања од епидемије – пандемије“ који садржи процену ризика, организацију и поступање надлежних служби, мере и алгоритме поступања.⁷ Формиран је Кризни штаб ИАКВ који прелази на измењен режим рада. Ограничава се рад са странакама које се упућују на електронску комуникацију са архивом. Корисницима је омогућено подношење захтева убацивањем у наменско сандуче, а Писарница архива ради скраћено са странкама. Депо архива обуставља рад са корисницима док траје ванредно стање.⁸ Обавештење за кориснике истакнуто је на улазним вратима, као и на сајту установе. Истог дана донете су Препоруке за мере превентивне заштите од вируса за запослене у установи.

17. март – Директор ИАКВ - Одлука о организовању рада запослених за рад од куће за време ванредног стања којом се седам радника/ца упућује на рад од куће (старији од 60 година, хронично болесни и родитељи деце млађе од 12 година). Одлука је спроведена уз писмену сагласност сваког радника.

18. март – Влада РС - Закључак којим се обуставља рад са странкама путем

² „Службени гласник РС“, број 23/2020. У наредним данима уследило је доношење више одлука о изменама и допунама наведене одлуке.

³ „Службени гласник РС“, број 29/2020.

⁴ „Службени гласник РС“, број 30/2020. Већ следећег дана од стране министра здравља донета је Наредба о организовању и спровођењу мере карантина.

⁵ „Службени гласник РС“, бр. 31 од 16. марта 2020, бр. 36 од 19. марта 2020, бр. 38 од 20. марта 2020, бр. 39 од 21. марта 2020, бр. 43 од 27. марта 2020, бр. 47 од 28. марта 2020, бр. 49 од 1. априла 2020, бр. 53 од 9. априла 2020, бр. 56 од 15. априла 2020, бр. 57 од 16. априла 2020, бр. 58 од 20. априла 2020, бр. 60 од 24. априла 2020. и бр. 126 од 23. октобра 2020. године

⁶ „Службени гласник РС“, број 31/2020.

⁷ У њему су набројане активности по фазама, упутства за поступање пре и током епидемије/пандемије и додатни савети разврстани на Оперативни део и Акциони план.

⁸ ИАК, акт број 397/1 од 19. 3. 2020. године

непосредног контакта и прелази на писану или електронску пошту или телефонску комуникацију. Грађани су ослобођени подношења поднесака на прописаним обрасцима. Институције су обавезне да на својој интернет адреси објаве адресе електронске поште за подношење поднесака грађана.⁹ Министар унутрашњих послова доноси Наредбу о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије¹⁰, а Министарство државне управе и локалне самоуправе Инструкцију за организовање рада у државним органима и локалним самоуправама у периоду ванредног стања на основу Уредбе о организовању послодаваца за време ванредног стања.¹¹ На сајту ИАКВ истакнути су бројеви телефона кол центра за пружање помоћи грађанима у условима ванредног стања.¹²

21. март – Министар здравља - Наредба о забрани окупљања на јавним местима у затвореним просторима више од пет лица.¹³

23. март – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања РС - детаљна објашњења права и обавеза радника и послодаваца у току ванредног стања. ДАС обуставља непосредни рад са странкама. ИАКВ доноси први од неколико Распореда дежурстава запослених, као и именовање особа задужених за откључавање/закључавање зграде у наредном периоду.

24. март – Влада РС доноси Уредбу о примени рокова у управним поступцима за време ванредног стања¹⁴, а директор ИАКВ Правилник о организацији рада у ИАКВ током трајања ванредног стања због заразне болести COVID-19 и поступања запослених и радно ангажованих лица.

28. март – ДАС доноси нове мере због увођења ванредног стања у РС.

13. април – Директор ИАКВ доноси Одлуку о коришћењу годишњег одмора из 2019. године, а на основу препоруке Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања РС.

11. мај – ДАС почиње да ради са корисницима у читаоници уз придржавање свих епидемиолошких мера и строгих мера социјалног дистанцирања.

18. мај – Директор ИАКВ доноси Обавезу придржавања свих мера које се односе на хигијенску сигурност објекта и лица.¹⁵

6. мај – Укинута је ванредно стање одлуком Народне скупштине РС.¹⁶

23. јун – Кризни штаб за сузбијање заразне болести Института за јавно здравље

⁹ „Службени гласник РС“, број 35/2020 и 37/2020.

¹⁰ „Службени гласник РС“, број 34/2020. У наредном периоду Наредба је више пута измењена и допуњена.

¹¹ https://www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/preporuka227_cyr.pdf (приступљено 11. 7. 2022).

¹² У наредном периоду нису постављане нове информације у вези са пандемијом. На Facebook страници установе уопште нису постављане информације у вези са истим проблемом..

¹³ „Службени гласник РС“, број 39/2020.

¹⁴ „Службени гласник РС“, број 41/2020. Овом одлуком странке у поступцима не могу сносити последице свог непоступања у прописаним роковима.

¹⁵ ИАК, акт број 493/2020.

¹⁶ „Службени гласник РС“, број 65/2020.

Србије „Др Милан Јовановић Батут“ доноси Закључак којим је препоручена превентивна мера појачаног здравственог надзора и одређује ношење заштитних маски у свим затвореним просторијама.

25. јун – Доносе се превентивне мере којима се запослени обавезују да у затвореном простору носе заштитну маску, а исто важи и за кориснике услуга ИАКВ.

29. јун – Министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања доноси Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад за спречавање појаве и ширења епидемије заразне болести.¹⁷

12. новембар – Градски штаб за ванредне ситуације на територији Града Краљева доноси Закључак о забрани окупљања више од пет лица, као и обавезу придржавања свих прописаних мера.¹⁸

2021. година

4. март – Кабинет председника Владе РС обавештава запослене у државној управи и локалној самоуправи, комуналним и јавним предузећима, као и правосуђу, да могу да искажу интересовање за вакцинацију попуњавањем упитника на порталу.¹⁹

8. март – Директор ИАКВ прописује мере које се односе на хигијенску сигурност објеката и лица у складу са Законом о заштити становништва од заразних болести.²⁰

16. март – Кризни штаб за сузбијање заразне болести COVID-19 доноси Закључак којим се прописује затварање одређених објеката више делатности, као и нека ограничења у раду, док ограничења не важе за државне органе, органе државне управе, органе јединица локалне самоуправе, јавне установе чији је оснивач Република или јединица локалне самоуправе.²¹ ИАКВ обуставља рад са странкама због неповољне епидемиолошке ситуације.²²

21. март – Министар здравља доноси Наредбу о изменама и допунама о радном времену за време неповољне епидемиолошке ситуације током трајања заразне болести COVID-19.²³

7. април – Заменик градоначелника Града Краљева доставља допис директорима јавних предузећа и установа којим тражи обезбеђивање волонтера који ће бити ангажовани на пословима организације приликом спровођења имунизације грађана у Спортској хали у Рибници. На основу дописа заменика градоначелника Града Краљева ИАКВ је одредио неколико својих радника који су у паровима волонтирали у поменутој хали.

¹⁷ „Службени гласник РС“, број 94/2020.

¹⁸ ИАК, акт број 2-157/20-ХI

¹⁹ Број 512-02-1/1/2021-01

²⁰ ИАК, акт број 265/2021.

²¹ 08 Број: 53-2297/2021-1

²² „ИАК, акт број 312/2021..

²³ После тачке 1а додаје се и тачка 1г којом је прописано да од 22. марта 2021. године сваког дана у радном времену од 06.00 до 20.00 часова могу радити у објектима у којима се обављају делатности: 2. у области културе (позоришта, биоскопи, музеји, галерије). Прописано је и растојање између свих присутних лица.

8. јун – Архив Србије променио је радно време читаоница у корист корисника, али уз ограничен број места.

Упоредо са ширењем пандемије, развијао се систем мера које су доношене. Сви горенаведени акти имали су директни утицај на функционисање архива, њихов рад са корисницима услуга, остваривање планираних активности, радне обавезе за послених и њихова права. Мере су се неминовно одразиле и на кориснике услуга архива.

ВАНРЕДНО СТАЊЕ И ДОСТУПНОСТ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

Ванредно стање је уведено због опасности за живот и здравље становништва, док архивска грађа и инфраструктура архива нису били угрожени (за разлику од катастрофа у виду земљотреса, пожара, поплава, ратног стања и других разлога за увођење ванредног стања).

Члан 200. став 6. Устава Републике Србије предвиђа да „кад Народна скупштина није у могућности да се састане, мере којима се одступа од људских и мањинских права може прописати Влада, уредбом, уз супотпис председника Републике“, што је и био случај приликом доношења низа мера узрокованих глобалном пандемијом. У ставу 1. члана 202. стоји да „по проглашењу ванредног или ратног стања, дозвољена су одступања од људских и мањинских права зајемчених Уставом, и то само у обиму у којем је то неопходно“, док став 3. истог члана наглашава да „Мере одступања од људских и мањинских права престају да важе престанком ванредног или ратног стања“.

Закон о архивској грађи и архивској делатности у члану 2. дефинише доступност као „право увида у архивску грађу, а коришћење нарочито представља право увида, прибављања копија и објављивање архивске грађе, под истим условима за сва физичка и правна лица, у складу са овим Законом“.²⁴ У члану 22. истог Закона прописана је обавеза јавног архива да „обезбеђује услове и даје архивску грађу на коришћење“. Услови и начин коришћења архивске грађе прописани су члановима 41. и 42. истог Закона. Ближи услови и начин коришћења дефинисани су правилницима о коришћењу архивске грађе за сваку архивску установу.

Могућност забране коришћења архивске грађе прописана је чланом 43. поменутог Закона, где између осталог стоји као разлог забране „ако директор архива процени да би њеним коришћењем могли да буду повређени интереси државе или права грађана“. Свакако да је потенцијално ширење вируса од стране корисника (пре свега истраживача) представљало опасност за здравље грађана, односно за њихово право на здравље.

Последице увођења низа мера могу се сагледати вишеслојно. Најпре, сви радници архива морали су да се придржавају ограничења као и сви други грађани, али су имали и дужност да поштују одлуке органа у самој установи. Смањивање броја извршилаца у установи (услед преласка на рад од куће, изолације, самоизолације, боловања, годишњих одмора...) представљао је изазов у погледу успешног обављања свих послова и радних задатака. Са друге стране, и заинтересовани

²⁴ „Службени гласник РС“, бр. 6/2020.

истраживачи морали су да се прилагоде новонасталој ситуацији. У пракси је то значило да су њихова права на коришћење архивске грађе била у једном периоду привремено суспендована, све до времена када је епидемијска ситуација омогућила истраживање у архиву уз поштовање тренутно важећих противепидемијских мера. Под мерама се подразумевало следеће: држање дистанце, ношење заштитних маски, ношење рукавица, дезинфекција руку и предмета са којима се долази у контакт и др.

Запослени у архивима били су дужни да се придржавају више закона који регулишу права и обавезе и у ванредној ситуацији. Ту се, пре свега, убрајају Закон о раду²⁵, Закон о безбедности и здрављу на раду²⁶, Закон о заштити становништва од заразних болести²⁷, као и Закон о војној, радној и материјалној обавези²⁸.

У циљу побољшавања радног статуса запослених Влада РС је донела Закључак о препоруци послодавцима у погледу обезбеђивања права на накнаду зараде у висини од 100% основа за накнаду зараде запосленима који привремено одсуствују са рада због потврђене заразне болести COVID-19 или због мере изолације или самоизолације наложено у вези са том болешћу.²⁹ Архивски радници били су додатно мотивисани ступањем на снагу допуне Посебног колективног уговора за установе културе крајем 2020. године, чији су оснивачи Република Србија, аутономна покрајина и јединице локалне самоуправе, којим је омогућена накнада плате од 100 одсто просечне плате остварене у претходних дванаест месеци уколико је узрок спречености за рад настао због потврђене заразе Ковидом 19 или због мера изолације или самоизолације проузроковане овом болешћу.³⁰ Мора се признати да су радници у установама културе, самим тим и у архивима, били у повољнијем положају у односу на друге запослене, а посебно оне запослене код приватних послодаваца, јер им лични дохоци нису умањивани услед боловања проузрокованог заражавањем, изолацијом или самоизолацијом.

354

ФУНКЦИОНИСАЊЕ УСТАНОВЕ У ПРОМЕЊЕНИМ ОКОЛНОСТИМА

Од тренутка проглашења пандемије архиви су радили у промењеном режиму који је прилагођаван актуелној епидемијској ситуацији. Дошло је до мањег одступања од неких планираних активности и то највише у изложбено-промотивној и издавачкој делатности, у мањој мери у пружању стручне помоћи из основне делатности архива, као и приликом преузимања и смештаја архивске грађе. У складу са кадровским, хардверским и софтверским могућностима, прешло се на дигиталну доступност и пласирање дигиталног садржаја. Грађанима су пружане информације о раду установе и могућностима да остваре своје потребе код надлежног архива.

²⁵ „Службени гласник РС“, бр. 24/2005, бр. 61/2005, бр. 54/2009, бр. 32/2013, бр. 75/2014 и бр. 13/2017 - Одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење.

²⁶ „Службени гласник РС“, бр.101/2005, 91/2015 и 113/2017 - др. закон.

²⁷ „Службени гласник РС“, бр. 15/2016, 68/2020 и 136/2020.

²⁸ „Службени гласник РС“, бр. 88/2009, 95/2010 и 36/2018.

²⁹ „Службени гласник РС“, бр. 50/2020 и 46/2021..

³⁰ <https://www.kultura.gov.rs/vest/5603/potpisana-dopuna-posebnog-kolektivnog-ugovora-kojim-je-omogucena-naknada-plate-od-100-odsto-u-slucaju-kovida-19.php> (приступљено 20. 7. 2022)

Радници у архивима су боље схватили могућности и предности „онлајн“ пословања.

Како би се барем донекле умањиле негативне последице изолације, забране кретања и смањивања контаката, грађанима је на располагању био портал www.digitalnasolidarnost.gov.rs креиран од стране Канцеларије за ИТ и еУправу. На њему су били постављени линкови ка дигиталним садржајима бројних установа и институција који су садржали бесплатне курсеве, књиге, филмове, музику и још много тога.

На фејсбук и инстаграм страницама Историјског архива Краљево (у даљем тексту ИАКВ) нису постављане информације у вези са поштовањем мера за време пандемије, као ни дигитални садржаји у вези са пандемијом. Установа не користи остале друштвене мреже: *Twitter, YouTube, WhatsApp, Messenger, WeChat, TikTok, Telegram, Snapchat, Pinterest, Reddit, QQ, Sina, Weibo, V Kontakte*.

У ИАКВ рад на издавању уверења и оверених копија докумената из архивске грађе обављао се мање-више несметано, уз периодичне преласке само на електронску комуникацију. Заинтересована правна и физичка лица у том смислу нису била ускраћена у погледу остваривања својих права. До изражаја је дошла наметнута потреба за дигитализацијом докумената тражених од стране правних и физичких лица. Архив је свима излазио у сусрет у складу са могућностима. До појаве пандемије у ИАКВ било је дигитализовано 295 црквених матичних књига и Лични фонд Димитрије Кановић, као и низ појединачних аката из архивских фондова и збирки. Међутим, пошто су црквене матичне књиге дигитализоване по пројекту Министарства културе и инфомисања током 2009. и 2010. године у складу са тадашњим техничким могућностима, оне нису у складу са „Смерницама за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србије“ из 2017. године, па у наредном периоду предстоји њихова поновна дигитализација. У периоду пандемије коришћено је више скенера и један плотер намењен скенирању пројектно-техничке документације већег формата како би се одговорило на поднете захтеве странака. Уочена је неопходност дигитализације сређених архивских фондова и збирки.

О броју и структури поднетих захтева за подацима из архивске грађе од стране физичких и правних лица за период 2019–2021. година подаци су исказани у Табели 1:

Табела 1

Година	Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање	Решења, уговори, оставине, потврде, изводи из матичних књига, рехабилитација, овере, тапије...	Грађевинске и употребне дозволе	Школске дипломе и сведочанства	Радни однос / радни стаж	Пројекти	Укупно захтева
2019.	527	366	117	109	105	74	1.298
2020.	475	298	92	99	76	47	1.088
2021.	595	279	94	98	85	60	1.211

Као што се може видети, није било већих одступања у броју поднетих захтева, тако да се у периоду пре и за време пандемије њихов број кретао у просеку око 100 захтева месечно. Подаци са почетка 2022. године говоре да је ИАКВ у својим депоима имао 2.595 метара дужних архивске грађе (од тог броја сређено је 674, а несређено 1.921) разврстане у 468 фондова и збирки.

ИСТРАЖИВАЊЕ У ПЕРИОДУ ПРЕ И ЗА ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ

Историјски архив у Краљеву поседује читаоницу у депоу у Доситејевој 19 који користи од 1982. године. Читаоницу чини једна мања просторија која има два већа конференцијска стола и један мањи канцеларијски сто и места за максимално четири корисника. За време пандемије, у данима када се обављао рад са истраживачима, број истраживача који су истовремено боравили у читаоници смањен је на два, како би се поштовале прописане мере и обавила дезинфекција просторије.³¹ У читаоници се налази и један микрочитач. Она је под видео-надзором, о чему стоји обавештење истакнуто на улазним врата. У читаоници се налази и примерак Правилника о условима и начину коришћења архивске грађе Историјског архива у Краљеву из 2002. године који служи како би се истраживачи упознали са својим правима и обавезама.

У депоу раде три стручна радника: један виши архивист и два архивска помоћника. Три наведена радника обављају све послове у вези са депоом. Један од послова вишег архивисте распоређеног на радно место архивисте у депоу јесте и рад са корисницима архивске грађе, односно истраживачима. О коришћењу архивске грађе води се прописана евиденција.

Када је реч о остваривању права физичких лица на самостално (или уз стручну помоћ) истраживање архивске грађе у просторијама архива, морало је да дође до извесних промена условљених нужношћу придржавања прописаних мера. Број истраживача по месецима у току године варирао је у зависности од тренутно прописаних мера. У посматраном периоду од 2019. до половине 2022. године није било истраживача страних држављана. У Табели 2 дати су подаци о броју истраживача, броју прегледаних архивских фондова и збирки, броју истраживачких дана³² и броју долазака истраживача³³ у периоду 2019–2022. године.³⁴

Уочава се да је у време врхунца пандемије број истраживача значајно умањен, али са попуштањем мера у првој половини 2022. године њихов број се враћа у оквиру вишегодишњег просека. Исто важи и за број прегледаних архивских фондова и збирки.

³¹ У просторији постоји један већи прозор, као и вештачко осветљење. Истраживачима је омогућено и коришћење електричне енергије из једне утичнице за потребе напајања лаптопа, таблета, телефона или скенера. У зимским месецима грејање се обезбеђује из једне термоакумулационе пећи капацитета 3KW.

³² Истраживачки дан је сваки радни дан установе у којем је било макар једног истраживача.

³³ Евидентиран је сваки долазак истраживача, јер у једном истраживачком дану може да буде и више њих.

³⁴ *Напомена:* У априлу и мају 2020. и 2021. године није било долазака истраживача. За 2022. годину дати су подаци за првих шест месеци.

Табела 2

Година	Број истраживача	Број прегледаних фондова и збирки	Број истраживачких дана	Број долазака истраживача
2019.	83	55	101	139
2020.	51	55	91	128
2021.	51	43	89	135
2022.	39	24	60	81

Табела 3

	2019.	2020.	2021.	2022.
Јануар	10	13	9	5
Фебруар	8	16	9	11
Март	7	9	15	10
Април	9	0	0	10
Мај	7	0	0	18
Јун	5	16	6	6
Јул	8	8	15	
Август	9	9	14	
Септембар	6	5	7	
Октобар	7	7	4	
Новембар	9	1	7	
Децембар	16	7	3	
УКУПНО	101	91	89	60

357

Табела 3 показује број истраживачких дана.

Код броја истраживачких дана није било значајнијих одступања. Може се уочити да је након укидања забране долазака у архив (од половине марта до прве половине јуна) број истраживачких дана нагло растао. Иста ситуација је и код укупног броја долазака истраживача, што је и очекивано. Тромесечне забране истраживања током 2020. и 2021. године нису утицале на годишње просеке.

Табела 4

	2019.	2020.	2021.	2022.
Јануар	12	16	11	5
Фебруар	9	30	20	17
Март	9	14	24	13
Април	14	0	0	15
Мај	9	0	0	24
Јун	8	25	9	7
Јул	11	9	22	
Август	14	9	23	
Септембар	9	8	8	
Октобар	11	7	5	
Новембар	11	2	9	
Децембар	22	8	4	
УКУПНО	139	128	135	81

Број долазака истраживача приказан је у Табели 4: Из табеле се види да је укупан број долазака истраживача током посматраног периода у вишегодишњем просеку, иако нису долазили током априла и маја 2020. и 2021. године.

Истраживачи су се обраћали архиву због различитих потреба. Структура и број захтева дати су у Табели 5:

Табела 5

	2019.	2020.	2021.	2022.*	ЗБИР	%
Израда родослова – породичног стабла	17	21	18	13	69	30%
Регулисање имовинских права	20	5	12	6	43	19%
Израда пројекта, поправка/санација објекта	20	8	6	4	38	17%
Научноистраживачки рад	14	10	9	3	36	16%
Лично интересовање / увид за сопствене потребе	8	2	3	7	20	9%
Судски поступак	4	5	4	6	19	8%
УКУПНО	83	51	52	39	225	100%

* Дати су подаци за првих шест месеци.

Највеће интересовање традиционално је владало за генеалогска истраживања, односно ради израде породичних стабала. Чак и у време пандемије, интересовање за израду родослова није јењавало. Велико интересовање владало је за документацијом потребном за остваривање појединих имовинских права, затим за увид у пројектно-техничку документацију, као и за потребе израде научноистраживачких радова.

Током претходне три и по године најчешће коришћени фондови и збирке су, као што се може и претпоставити, црквене матичне књиге, а затим архивска грађа Скупштина општина Врњачка Бања и Краљево, Основних (некадашњих Општин-

	2019.	2020.	2021.	2022.	ЗБИР	%
Пензионери	22	12	11	10	55	24%
Инжењери	13	4	6	2	25	11%
Историчари	7	6	5	3	21	9%
Научни радници	5	4	5	4	18	8%
Правници и адвокати	3	5	2	5	15	7%
Економисти	2	3	3	4	12	5%
Архитекте	5	0	2	1	8	3%
Остали	26	17	18	10	71	32%
УКУПНО	83	51	52	39	225	100%

ских) судов Краљево и Врњачка Бања. Подаци о професији истраживача приказани су у Табели 6:

Као и претходних година, када је професионална структура истраживача у питању, предњачили су пензионери, који су представљали четвртину од укупног броја. Из Табеле 6 је видљиво да је услед придржавања прописаних мера, али и због тога што су представљали посебно рањиву категорију, њихов број током 2020. и 2021. године преполовљен, што је и очекивано. Скоро сваки десети истраживач био је из категорије историчара, научног радника или инжењера различитих струка.

ПЛАН ЗАШТИТЕ И СПАСАВАЊА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

Ванредна ситуација подразумева рад у промењеним околностима, тако да се неминовно намеће и потреба за доношењем акта којим би се дефинисао рад архивских и других установа културе у ванредним околностима са свим могућим специфичностима које ванредна ситуација, као што је пандемија, може да створи.

Члан 21. Закона о архивској грађи и архивској делатности бави се мерама заштите архивске грађе и документарног материјала у случају ризика од катастрофа и ванредних ситуација и прописује обавезу стваралаца и ималаца архивске грађе и документарног материјала да донесу план мера заштите, док члан 22. истог закона у тачки 17. прописује надлежност и обавезу архива у сачињавању плана заштите архивске грађе у ванредним ситуацијама. Члан 33. наведеног закона акценат ставља на заштиту архивске грађе од изузетног значаја приликом израде плана заштите и спасавања архивске грађе у ванредним ситуацијама.

Приликом доношења плана мера морају се узети у обзир и одредбе Закона о смањењу ризика од катастрофа и управљања у ванредним ситуацијама³⁵ и Закона о ванредним ситуацијама.³⁶

Пошто постоји реална могућност да и у будућности буде поновљена оваква ванредна ситуација, потребно је најпре извући поуке из актуелне пандемије и бити спреман за све изазове који предстоје. У сличним ситуацијама истраживачима треба објаснити да треба да буду стрпљиви и да ће остварити своје право на доступност архивске грађе када буду створене могућности. Како би се колико-толико обављале редовне активности у ванредним ситуацијама требало би појачати активности у смеру дигитализације архивске грађе и њене онлајн доступности. Свака повратна информација, критика или савет корисника дигиталних садржаја архива може да буде од користи и смерница за наредне кораке у процесу дигитализације и пласирања архивске грађе на погодне медије.

РЕЗИМЕ

Глобална пандемија и све што је она са собом донела представљају новину за цео свет, самим тим и за архивске раднике. Сучељавање са „невидљивим непријатељем“ био је прави изазов и за архивску струку.

³⁵ „Службени гласник РС“, бр. 87/2018.

³⁶ „Службени гласник РС“, бр. 111/2009, бр. 92/2011 и бр. 93/2012.

И поред тога што неки сматрају да бројке све показују, али ништа не говоре, статистички показатељи из евиденције о коришћењу архивске грађе у читаоници могу нам пружити податке који говоре о утицају вируса на рад архива са истраживачима. Сагледавајући информације за период пре, за време и после врхунца пандемије, али користећи и компаративно истраживање, анализу и синтезу расположивих параметара, може се доћи до неких закључака.

Иако су за време врхунца пандемије у више наврата архиви затворили своја врата, заинтересовани грађани, у првом реду истраживачи архивске грађе, нису били ускраћени по питању остваривања својих права на доступност архивске грађе. Наиме, право на доступност архивске грађе било је у два наврата током 2020. и 2021. године само суспендовано за истраживаче на одређено време.

Корона је наметнула нека нова правила у односу архив – истраживачи. На почетку пандемије било је доста недоумица око начина преношења вируса, препорука је била да се смањи број контаката међу грађанима, да се држи дистанца и др., што се посредно одразило и на рад са истраживачима који су у једном периоду били онемогућени да долазе у директни контакт са архивском грађом, а како су се прописане мере ублажавале, тако им је омогућавано да уз придржавање тренутно прописаних мера могу да врше истраживање.

Глобална пандемија COVID-19 изазвана вирусом SARS-CoV-2 појавила се у нашој земљи у марту 2020. године и још увек траје.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори

- Историјски архив Краљево, архива за 2019, 2020, 2021. и 2022. годину

Службена гласила

- „Службени гласник Републике Србије“ (бројеви): 24/2005, 61/2005, 101/2005, 54/2009, 88/2009, 111/2009, 95/2010, 92/2011, 93/2012, 32/2013, 75/2014, 91/2015, 15/2016, 13/2017, 113/2017, 36/2018, 87/2018, 95/2018, 6/2020, 23/2020, 29/2020, 30/2020, 31/2020, 34/2020, 35/2020, 36/2020, 37/2020, 38/2020, 39/2020, 41/2020, 43/2020, 47/2020, 49/2020, 50/2020, 53/2020, 56/2020, 57/2020, 58/2020, 60/2020, 65/2020, 68/2020, 94/2020, 126/2020, 136/2020. и 46/2021.

Интернет извори

- <https://arhivsrbiye.rs/novosti>
- <https://www.danas.rs/kultura/istrazivanje-uneska-kako-je-kovid-uticao-na-kulturni-i-kreativni-sektor-srbije/>
- <http://www.seecult.org/vest/pouke-korona-krize-za-javni-sektor-kulture>
- <https://www.indeks.rs/regionalna-konferencija-kultura-u-doba-pandemije-kako-je-korona-ugasila-svetla-reflektora/>
- <https://kaleidoskop-media.com/aktuelno/ministarstvo-kulture->

Aleksandar BEREŽNOV

THE IMPACT OF CORONAVIRUS ON THE WORK WITH RESEARCHERS IN THE HISTORICAL ARCHIVES KRALJEVO

Summary

The global pandemic and all that was brought with it, was novelty for the whole world, including archival workers. Facing an “invisible enemy” was a real challenge for archivists too.

Even though many consider that numbers show everything but tell nothing, statistical data from the record of use of archival material in the reading room can give us data that tells about the impact of coronavirus on the work of the archives with the researchers.

Although during pandemic archives closed their doors several times, visitors, mainly researchers of archival materials, were not denied access to the archival material. Namely, the right to access archival material was, during 2020 and 2021, only two times suspended for researcher for a certain period of time.

Coronavirus imposed some new rules in the relation of the archive and the researchers. At the beginning of the pandemic there were a lot of uncertainties regarding how the virus is being transmitted so the recommendation was to keep distance, etc. which had an effect on the work with researchers who could not come into direct contact with the archival material for certain period of time. As the prevention measures loosened, the researchers were allowed to research in the archives again.

Global pandemics COVID-19 caused by the virus SARS-CoV-2 appeared in our country in March 2020.